

Kristi Förklaring och det oskapade ljuset

Luk 9:28-36 – Läs texten

Kristi förklaring är ju en väldigt visuell händelse och en händelse med ett betydelsefullt teologiskt innehåll. Händelsen är således ett utmärkt tema för en ikon. Den tidigast bevarade ikonerna med den symbolik som skulle komma att bli gällande inom Kyrkan alltsedan dess är mosaiken i St Katarinaklostret, Sinai. Den är gjord i mitten på 500 talet, troligen av ikonkonstnärer från Konstantinopel.

Observera att i Lukas version av förklaringsberättelsen så står det att Jesus och de tre lärjungarna gick upp på ett högt berg för att be! Och det var också under bönen som Jesus förvandlades inför lärjungarna!

Innan vi fortsätter tänkte jag först säga något om ikoner i allmänhet:

Basileos den store skrev på 400-talet att: "Ikonerna beskriver med färger det som Ordet beskriver i texter".

1. Dvs ikonerna ska beskriva samma uppenbarelse och teologi som i NT. En översättning i ord bör vara så korrekt som möjligt och på samma sätt skall också ikonerna översätta texten till en visuell teologi som är i överensstämmelse med Kyrkans lära och tradition.

2. Ikonerna beskriver konkreta händelser i Bibeln **och** deras inre mening. Ikonerna är alltså inte bara en illustration av bibeltexter eller dekoration!

3. De vill föra den materiella och den andliga världen närmare varandra. Dvs samma funktion som gudstjänster och liturgin har; att befrämja mötet mellan Gud och människan.

4. I och med att ikonerna inte visar en ögonblicksbild, som ett foto, utan en händelse utanför tiden och rummet, så kan flera händelser visas i samma ikon.

För att få fram dessa fyra aspekter så använder sig ikonerna bl. a. följande tekniker:

A. Ikonens perspektiv är tvådimensionellt eller omvänt för att betraktaren skall få känslan av den andliga världens närvaro; Gud betraktar oss i stället för tvärtom.

B. Ikonerna innehåller minimalt med oväsentliga detaljer.

C. Ansiktena är vända mot betraktaren för att uttrycka interaktion. Ansiktens sinnesstämning målas också så att de stimulerar till bön och andakt.

D. Man målar inga ikoner utan människor, därför att i och med Kristi frälsargärning så blir människan upprättad. Det är människans upprättelse som så småningom leder till skapelsens upprättelse ("skapelsen suckar och vändas ..." Romarbrevet).

E. Även byggnader som ibland finns på en del ikoner görs förvrängda för att ytterligare förstärka att det som sker i ikonerna är mirakulöst.

F. Eftersom ikonens händelse sker i ett evighetsperspektiv och således utanför tiden och rummet så målas helgonen i sitt förhärligade tillstånd, dvs ljuset kommer alltid inifrån Kristus, Gudsmoder eller de Heliga som avbildas. Även glorian är ett tecken på detta inre, oskapade ljus. Man målar därför inga skuggor som om ljuset kom utifrån. Glorian har alltid kontakt med kroppen, därför att även kroppen är med i helgelsen och uppståndelsen, dvs ingen gloria som svävar fritt i luften!

Syftet med ikoner är som jag sade att underlätta mötet med den andliga världen och befrämja bönen. Efter kyrkomötet 843 (Ortodoxins seger), så bestämdes att ikonerna

skall vördas pga de personer som de representerar och inte för att ikonerna i sig skulle vara magiska. Det är också därför som prästen även beröker ikonerna i samband med att han i början av liturgin går omkring i kyrkan och hälsar alla deltagare välkommen in i gudsgemenskapen. Just för att betona att också den himmelska härskaran är närvarande ("en sky av vittnen..."Hebreerbrevet).

Vad skall man då säga om undergörande ikoner och relikier? Är detta fråga om magi? Nej! Magi och vidskepelse det är när vi tror att vi genom vissa åtbörder kan kontrollera Gud till exempel genom att utföra vissa ritualer, eller genom att "ge tur" om man till exempel sätter på sig strumporna på ett visst sätt. En fotbollsspelare kan göra korstecknet för att ge tur (magi) men kan även göra korstecknet för att visa att Jesus är Herre (tro). Jämför trollkarlen Simeon i Apostlagärningarna som ville ge pengar åt apostlarna för att få makten att ge den Helige Ande genom handpåläggning! Ett annat exempel är kopparormen som israels folk skulle titta upp på för att bli friska från ormbetten. Några hundra år senare så förstördes denna kopparorm (Nehustan) av profeterna pga. att den i stället hade börjat användas på ett magiskt sätt.

Bibeln beskriver dock på många ställen hur Gud ofta verkar genom det fysiska:

I Luk 6:19 står det att människorna rörde vid Jesus och blev botade. Den Kananeiska kvinnan som rörde vid Jesu mantel gjorde det i tro och t o m Petrus skugga verkade helande (Apg. 5:15).

I GT beskrivs t o m hur en relik (benknotor) av profeten Elisa kunde uppväcka en död: 2 Kon 13:21. Inom både ortodoxa och katolska kyrkan är det allmänt känt att kropparna från döda heliga har bevarats oförmultnade, som till exempel Alexander av Svir (titta på Youtube!), producerat väldoft som i Nilos myrrabärens fall, producerat olja som relikerna av aposteln Andreas gjort eller som producerat myrraliknande väldoft som till exempel relikerna av den Helige Demetrios i Tessaloniki.

När kroppen blivit delaktig av gudomlig natur (2 Petr 1:3-4), så kan Gud alltså fortsätta att göra under genom dessa heliga även efter döden. Det är också därför som kroppen också är viktig i gudstjänsten genom fastan, korstecken, bugningar, kyssar, mm. Kroppen skall också helgas och bli ett tempel för den Helige Ande. Berättelsen på Förklaringsberget visar också med all tydlighet att både Mose och Elia kunde stå och samtala med Jesus i kroppslig form. Varför skulle då inte vi kunna samtala med våra himmelska förebedjare om allt som vi har på hjärtat! Varför skulle vi vara så förmättna att vi säger: "Inte behöver vi vända oss till de döda". "Gud är inte en Gud för döda – inför honom lever vi alla", som Jesus sade till sadducéerna.

Kyrkofadern Irenaeus som levde på 100-talet sade: "Gud lovade att uppenbara sig för Moses i en framtid – detta löfte fullbordades på Tabor." När Mose gick in i molnet på Sinai berg, så fick han se och samtala med Kristus, Guds ikon, på Tabor (liturgisk tid!).

För att betona hur viktigt det är att hela människan, även kroppen, är med i frälsningen, så har Kyrkan sina mysterier: Eukaristin där Kristi kropp och blod blir en del av vår kropp. Smörjelse med olja (i enlighet med Jakobs brev) mot sjukdomar, bikten där jag får höra med mina öron att Gud har förlåtit mina synder. Dock är det Gud som verkar och vi som tar emot i tro.

Kristi Förklaring handlar också om att "se" på flera plan:

1. Guds uppenbarelse som ljus ("ljus av ljus..."), Guds härlighet.

Kan vi verkligen i vår kropp erfara Gud? Kan vi se Guds oskapade ljus med våra fysiska ögon? Det finns många skildringar i kyrkans historia där heliga personer själva beskriver

sina erfarenheter av det oskapade ljuset. Allt ifrån Kristi förklaring, Paulus, Ökenfäderna, Simeon den nye teologen (1000-talet), Gregorius av Palamas (1300-talet) och ända in i vår tid. Det finns även skildringar där andra berättar om det ljus som utstrålat från heliga som t ex Motovilov om Serafim av Sarov (1700-tal), Maria av Olonets (1800-tal) och Porfyrios (1900-talet).

2. Kristi båda naturer.

Jesus är ju "Sann Gud och sann människa". På förklaringsberget fick lärjungarna se att Kristus har del i Guds Härlighet och oskapade väsen. Guds väsen bodde alltså i Kristus och människorna kunde ändå se på honom med sina fysiska ögon! Maria kunde också bära Kristus, del av Guds väsen, i sin livmoder "utan att förtäras"! Det innebär att Han som skapat universum kan låta sig födas i ett stall och i ett människohjärta.

3. Öppnade ögon.

Kyrkan lär att det egentligen inte var Kristus som förändrades på förklaringsberget, utan att det var lärjungarnas ögon som öppnades och att de därför kunde se Kristi härlighet som han egentligen alltid har. Man ser det på Teofan grekens ikon (bild sist i föredraget) att den Helige Andes strålar är riktade mot lärjungarnas ögon så att deras sinnen öppnas.

Det är också vad Kyrkan lär oss: Att vi behöver få våra sinnen öppnade genom att vandra med Jesus och följa honom upp på berget.

Hesychasmen var en teologisk lära som formulerades fr a av Gregorius av Palamas på 1300-talet och som gick ut på att lärjungen skulle följa Jesus ända fram till gudomliggörelsen (theosis) genom askes och bön (fr a Jesusbönen). Förklaringsikonen av Teofan visar just detta mål på ett tydligt sätt när man kan ana att det ljus som lärjungarna, de heliga, Kyrkan utstrålar är en delaktighet av den Helige Ande. Det är också detta som är målet för den kristne: Bli delaktig av gudomlig natur som Petrus skriver i sitt brev. Målet är inte att lära sig dogmer eller att följa en viss moral!

Barlaam var en filosof och teolog som levde samtidigt med Gregorius Palamas. Barlaam menade att Gud är så mycket större än det skapade att vi endast kan kommunicera med honom indirekt via det skapade eller symboler. Ljusupplevelserna menade han var suggestion. Vidare ansåg han att platsen för Gudsgemenskap i människan är förnuftet. Mot detta hävdade G Palamas att vi kan erfara Guds oskapade energier som är en del av Guds väsen. Däremot så kan ingen se hans sanna väsen. I Förklaringsikonen målar man därför den innersta ringen bakom Kristus med svart, just för att beskriva att Guds innersta väsen kan ingen förklara.

När det gäller Förklaringsikonen så kom den i väst mera att betona Kristus som medlaren mellan Gud och människor, dvs inkarnationen (nåden allena!). Frälsningen blir då målet för människan här på jorden. I östkyrkan betonades mera möjligheten till delaktighet i det oskapade ljuset och att detta är målet för varje människa som följer Jesus. Som Petrus skriver i sitt första brev: "Var heliga så som Gud är Helig" (1 Petr 1)!

Jag kommer nu att beskriva symboliken i Teofan Grekens ikon (målad 1405, finns nu på Tretjakovmuséet i Moskva, se bilden!) mera ingående. Teofan levde på 1300-talet och målade ikoner i mer än 40 kyrkor under sitt liv. Han målade först i Konstantinopel och

sedan i Ryssland. Den kände ikonmålaren Andrej Rublev var en av Teofans lärjungar. Teofan var också väl förtrogen med Hesychasmen.

När vi betraktar ikonerna så ser vi att den har en rund, s.k. mandorla (= ett slags halo eller symbol). Den runda mandorlan symboliserar Guds närvaro på samma sätt som ljuset vid invigningen av Salomos tempel. Men eftersom Guds sanna väsen inte kan avbildas, så ser man att det är svart bakom Kristus.

I Gamla Testamentet doldes Guds närvaro bakom ett moln och detta moln symboliserades i ikonerna som trianglarna bakom Kristus. I Nya Testamentet så har Kristus uppenbarat för oss vem Gud är och han står därför framför molnet ("Den som har sett mig har sett Fadern").

Den Helige Ande kommer fram som strålar bakom Kristus ("utgår av Fadern") och upplyser de heliga inifrån (Petrus: "Vi har blivit delaktiga av Gudomlig natur"). Kyrkan blir således den Heliga Andes ikon, där de Heliga är det tydligaste exemplet.

Man ser också att det oskapade ljuset riktas mot apostlarnas ögon, vilket säger oss att det inte var Jesus som förvandlades på berget, utan det var lärjungarnas ögon som öppnades så att de kunde se hans härlighet ("den enfödde sonens härlighet" Joh. 1). Det är alltså samma ljus som genomstrålade Kristus som också förvandlar lärjungarna och de heliga i kyrkan! Det är alltså inte en lära eller en moral som förvandlar de kristnas hjärtan, utan den Helige Ande. Vi är alltså den Heliga Andes tempel och har startat en resa tillsammans med Kristus – en resa som leder in i Guds rike och till en relation med Gud. Det är alltså de som följer Jesus upp på berget – se ikonerna! - som får dela erfarenheten av det oskapade ljuset.

Men vi måste också följa Jesus ned från berget (se ikonerna) och ut i världen, Detta symboliserar att vi kysser korset i samband med avslutningen av liturgin. Vi tar på oss vårt kors och återvända till världen tillsammans med Kristus!

I denna ikon ser vi också två mörka "hål" som har en vit kant runt om och där det växer ett träd. Man kan tänka sig att Teofan vill förmedla att Gud också finns i mörkret eftersom det är just i kanten av det mörka som det grönskar, som det står i Ps 18:29: "Gud gör mitt mörker till ljus". "Om jag också vandrar i den mörkaste dal..." (Ps 23). Eller som evangelisten Johannes skriver: "Och ljuset lyser i mörkret men mörkret har inte överunnit det" (Joh. 1).

I ikonerna håller Jesus en skriftrulle (bokrullen i Uppenbarelseboken) och den syftar på Jesu återkomst i härlighet då Gud skall bli "allt i alla".

Paulus skriver i Efesierbrevet (kap 6) om Guds oerhörda kraft, men att vi behöver ta på oss Guds rustning för att kunna hålla emot den Ondes lömska angrepp. För vi behöver vi trons sköld för att kunna släcka den ondes brinnande pilar (fantasier, onda tankar som kan uppväcka begärelserna). De båda trianglarna bakom Kristus i ikonerna kan också symbolisera den andliga kampen, synergien: Vi behöver vandra med Jesus och döda köttets gärningar – då möter Guds oss med sin nåd!

Vad är då trons sköld? Ja det är inte heller fråga om rätt lära eller en moralism, utan det är vår relation till den korsfäste och uppståndne Kristus som kan ge oss kraften att släcka den ondes pilar. Jesus frågar även oss: "Har du mig kär?"

Slutligen vill jag att du läser Rom 8:28-30: Gud har kallat oss och utvalt oss till att formas efter hans sons bild (= "ikon").

Teofan Grekens ikon av Kristi Förklaring

